

Galeria Znakomitych Polek

ELIZA ORZESZKOWA

Eliza Orzeszkowa

(ur. 6.06.1841 — zm.18.05.1910), polska pisarka.

Urodziła się w zamożnej ziemiańskiej rodzinie

pieczętującej się herbem Korwin, była młodszą córką adwokata Benedykta

Pawłowskiego i Franciszki z Kamieńskich, jego drugiej żony. W domu rodzinnym ojciec, o zainteresowaniach intelektualnych i wysokiej kulturze, zgromadził cenną galerię obrazów i bibliotekę liczącą kilka tysięcy tomów. 1852-1857 kształciła się na pensji w Warszawie, poznała tam Marię Konopnicką. W wieku niespełna 17 lat, wyszła za mąż za wybranego jej przez despotyczną matkę ziemianina Piotra Orzeszkę i zamieszkała w jego majątku Ludwinowie. Po pewnym czasie wróciły jej marzenia o uszczęśliwianiu wsi, założyła w Ludwinowie szkołkę wiejską. Jednocześnie narastały konflikty z mężem, który nie podzielał jej i brata fascynacji wsią i wiejskim ludem. W roku 1862 Orzeszkowa przebywała dłuższy czas w Warszawie, gdzie pod wpływem patriotycznych kazań rabina Markusa Jastrowa podjęła hasło asymilacji Żydów. Wróciła do Ludwinowa i przebywała tam przez okres powstania 1863. Uczestniczyła w nim w służbie pomocniczej na rzecz powstańców.

Najprawdopodobniej w początkach czerwca 1863 w Ludwinowie przebywał przez około dwa tygodnie Romuald Traugutt [Dyktator powstania styczniowego], którego później, Orzeszkowa we własnej karecie odwoziła do granic Królestwa. W napisanych wiele lat później nowelach Gloria victis (łac. chwala zwyciężonym) próbowała opisać swój udział w

powstaniu w formie zbeletryzowanej.

Zadenuncjonowany przez służbę Piotr Orzeszko został jesienią 1863 aresztowany, a w marcu 1865 zesłany na Sybir do guberni permskiej; jego majątek skonfiskowano. Orzeszkowa wbrew pierwotnym postanowieniom nie pojechała za nim, tylko

przeniosła się na początku 1864 do Miłkowszczyzny. Po latach swoje ówczesne postępowanie uznała za poważny błąd etyczny tym bardziej, że nie wróciła do męża także wtedy, kiedy po amnestii wrócił do kraju i osiadł w Warszawie. Jeszcze podczas pobytu męża na zesłaniu wszczęła proces o unieważnienie małżeństwa. Nie radząc sobie z zarządzaniem majątkiem ziemskim zdecydowała się na sprzedaż Miłkowszczyzny, do czego doszło w 1870. Nabywcą był rosyjski pułkownik Doury, Polacy bowiem nie mogli nabywać ziemi w guberniach zachodnich. Od roku 1869 zamieszkała w Grodnie. W tych warunkach jej osiągnięcia zależały od wyjątkowej pracowitości. Z lat wczesnej twórczości na uwagę zasługują «Marta», «Pan Grab» oraz «Meir Ezofowicz». Później Orzeszkowa przeszła w

kierunku powieści realistycznej. W tym okresie powstają dzieła wybitne, a najważniejszym z nich jest Nad Niemnem. Podobne przesłanie ma powieść Cham z 1888 roku. Po tym okresie niewiele już dzieł literackich Orzeszkowej osiąga takie wyżyny talentu. Korzystnie wyróżnia się nowelistyka *Dobra pani*, *A...B...C...* oraz *Tadeusz*. Ciekawa jest także powieść *Dwa bieguny* (1893) wydana w Petersburgu oraz *Bene nati* (1891).

W roku 1894 Eliza Orzeszkowa wyszła za mąż za wieloletniego przyjaciela Stanisława Nahorskiego. Wiele czasu poświęcała na akcje filantropijne i społeczne, a także na korespondencję z wieloma wybitnymi osobistościami ówczesnego życia społecznego i literackiego. Współpracowała z tygodnikiem «Bluszcz».

W 1904 roku pośród kandydatów do Literackiej Nagrody Nobla pojawiło się nazwisko Elizy Orzeszkowej. Jej kandydaturę zgłosił Aleksander Brückner, ówczesny profesor uniwersytetu berlińskiego. Kandydatura uzyskała natychmiastowe poparcie Alfreda Jensena, który w

opracowaniu na temat twórczości artystki stawiał ją nawet pod niektórymi względami wyżej od Henryka Sienkiewicza. Wkrótce członkowie Komitetu Noblowskiego po przeczytaniu dostarczonych książek i nowel Orzeszkowej zgodnie wyrazili opinię, iż wyróżnienie należy się jej w równym stopniu, co Sienkiewiczowi. W jednym z dokumentów można nawet przeczytać: "O ile w tekstach Sienkiewicza bije szlachetne polskie serce, to w twórczości Elizy Orzeszkowej

Grób Elizy Orzeszkowej na katolickim cmentarzu parafialnym, zwanym farnym w Grodnie

bije serce człowieka". Część członków komitetu wysunęła wniosek o przyznaniu nagrody Henrykowi Sienkiewiczowi, mniejsza grupa zaproponowała podział nagrody. Niestety argumentacja mniejszości nie przekonała przeciwników, którzy wspólnie twierdzili, że podział nagród są niezgodne z intencją fundatora. Nagroda trafiła więc tylko w ręce Sienkiewicza. W roku 1910 po ciężkiej chorobie serca zmarła i została pochowana w Grodnie.

Jeden z żalobnych mówców, Józef Kotarbiński, użył nad trumną Orzeszkowej słów, które można by uznać za skrótove ujęcie drogi życiowej, działalności społecznej i literackiej wielkiej pisarki: «Ona była żywą mądrością i czującym sercem całej epoki...»

Źródło: Internet

Pomnik Elizy Orzeszkowej w warszawskim parku na Służącym